

καταί διόλου από την περί αὐτοῦ τοῦ θεοῦ γνώ-
μῶν, πρὶν Ἰωσήφ ὁ δεύτερος τὴν φοβερὰν ὑδραν
ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ μίτους καταπολεμήσῃ, εἶχεν
σπεῖρει ἡ σκηνὴ φιλανθρωπίας καὶ ἡμερότητα εἰς
καρδίαν ἡμῶν, καὶ αἱ ἀξιωμαῖοι εἰκόνες ἡθικῆς
ἡμῶν, ὡς ἐδίδαξαν ἡ ἀποφύγωνται τὸ θρη-
σκευτικὸν μίσος· εἰς τοῦτο δὲ τὸ φρικτὸν κάτοπρον
ἐκείνου ἡ χριστιανισμὸς τὰς κηλίδας τῆς. Ὁμοίως
ἐκ τῆς παιδαγωγίας ἀμαρτημάτων ἀπὸ τῆς σκηνῆς πό-
ρος· καὶ ἐλπίζεται ἀκομὴ δᾶμα ἐπεξεργαζόμενον
τὸ τοῦτον ἄξιον τῆς προσοχῆς ἡμῶν θέμα τῆς
παιδαγωγικῆς. Ἐκ τῶν κοινῶν τῆς πολιτείας ἀντι-
θέτων δὲν εἶναι κανὲν ἄλλο ὥς ἐκ τῶν συνεπειῶν
τῶν σημαντικῶν, ὡς αὐτὸ, καὶ ὅμως δὲν εἶναι
ἄλλο τόσον ἡμελημένον καὶ εἰς τὰς σφαλεράς
μας καὶ τὴν ἐλαφρογνομίαν τοῦ πολιτοῦ τόσον
ἐμπερίστατος ἐπιτετραμμένον. Ἡ σκηνὴ μόνον ἡδύ-
νη νὰ παρουσιάσῃ τὰ δυστυχῆ θύματα ἡμελημένης
προσφῆς, με κατανοητικῶς τῶ ὄντι καὶ ἐκπληκτι-
κῆς. Ἐμπροσθεν τῆς ἡδύνατος οἱ πατέρες
νὰ ἀρνηθῶσιν ἰδιότροπα ἀξιώματα, αἱ δὲ μη-
τὲς ἡμῶν νὰ μάθωσι ν' ἀγαπῶσι φρονιμώτερα. Ἰδέαι
ἀπατῶσι καὶ τὴν ἀγαθωτατὴν καρδίαν παι-
δαγωγῶν χειρότερον δὲ εἶναι τὸ κακόν, ὅταν καὶ με-
τὰ τινὰ προμηθευμένα ἐγκαυχῶνται καὶ τὸν
ἐκ τῆς ἐκείνου ἐντὸς φιλανθρωπικῶν καταστημά-
των καὶ φωτωρίων συστηματοῦς διαφθείρωσι. (14)
ἐκ τῆς σκηνῆς ἡδύνατος νὰ ὁδηγῶνται οὐχ ἥτις
αἱ περὶ πολιτείας καὶ ἀρχόντων γνώμαι τοῦ
ἐκείνου, ἐὰν ἐνυμῶνουν εἰς τοῦτο οἱ ἀρχηγοὶ καὶ
οἱ τοῦ κράτους. Ἡ νομοδοτικὴ δύναμις ἤθελεν
ἐντεῦθεν διὰ ξένων συμβόλων πρὸς τὸ ὑπῆκοον,
ἀπολογεῖσθαι πρὸς τὰ παράπονά του προτοῦ
ἐκείνου νὰ φανερωθῇ τρανῶς, καὶ ἤθελε δεκάξει ἀνε-
κλήτως τὴν πρὸς ἀμφιβολίαν κλίσιν του. Ὁρᾷ καὶ
ἐκ τῆς ἐκείνου ἐκτείνοντος πνεύμα ἥτο δυνατόν νὰ
ἐκείνου ἀπὸ τῆς σκηνῆς, ἐὰν οἱ μὲν ποιηταὶ ἐνὸς
τοῦ κόπου ἄξιον τὸν πατριωτισμὸν, ἡ δὲ πολι-
τεία ἐκείνου νὰ τοὺς ἀκούσῃ.
ἐκείνου δύναμις δὲ ἐκταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος, νὰ
ἐκείνου τὴν μεγάλην ἐπιβόρην, τὴν ὁποίαν ἤθελεν
καλῶς διοργανισμένη καὶ μόνιμος σκηνὴ εἰς τὸ
ἐκείνου τοῦ ἐθνους. Ἐθνικότητα ἐθνους ὀνομαζῶν ἐγὼ
ἐκείνου καὶ συμφωνίαν τῶν δοξῶν αὐτοῦ καὶ
ἐκείνου ἐπὶ ἀντικειμένων περὶ ὧν ἄλλο ἐθνὸς
ἐκείνου συλλογίζεται καὶ αἰσθάνεται. Μόνον ἡ σκηνὴ
ἐκείνου νὰ ἀναδίσκῃ ταύτην τὴν συμφωνίαν εἰς ὑψη-
λὸν. Ἡ συμφωνία αὕτη μόνη διαπερῶσα ὅλον
ἐκείνου τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, περιέχει ὅλας
ἐκείνου τὰς σχέσεις, φέγγει εἰς ὅλας τὰς γωνίας τῆς

καρδίας, ἐκείνου ἐν ἐκείνῃ ὅλας τὰς τάξεις τῶν ἀν-
θρώπων καὶ ἔχει τὴν εὐπορωτάτην ὁδὸν πρὸς τὸν
νοῦν καὶ τὴν καρδίαν. Καὶ ἐὰν εἰς ὅλα ἡμῶν τὰ δρᾶ-
ματα ἐπεκράτει εἰς χαρακτήρ, ἂν οἱ ἡμέτεροι ποιη-
ται ἤθελον ὁμονοοῦντες νὰ συστήσωσι στερεόν τινα
δεσμὸν πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου, ἂν
ἐκλογὴ αὐστηρὰ ὠδήγει τὰ ἔργα των καὶ ὁ κάλαμός
των μόνον εἰς ἐθνικὰς ὑποθέσεις ἀφιερόντο· ἐν ἐνὶ λό-
γῳ, ἐὰν ἐπιζητούσαμεν τὴν ἀπόκτισιν ἐθνικοῦ θεάτρου,
τότε ἤθελαμεν εἶσθαι καὶ ἡμεῖς ἐθνός. (15) Τί συνέ-
δου τῶ ὄντι τὴν Ἑλλάδα τὸ πάλαι τόσον στενῶς;
Τί ἔσυρε τὸν λαόν της τόσον ἀκατάχτητα πρὸς τὸ
θεάτρον του; Οὐδὲν ἄλλο, εἰμὴ ἡ ἐθνικὴ τῶν δραμά-
των ὑπόθεσις, τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα, τὸ μέγα συμ-
φέρον τοῦ κοινοῦ τῆς κρείττονος ἀνθρωπότητος, τὸ
ὅποιον ἐπένειεν ἐξ αὐτῶν.

Μίαν εἰσέτι ἔχει ἀξίαν ἡ σκηνὴ, τὴν ὁποίαν διὰ
τοῦτο τώρα ἀναφέρω, διότι νομίζω ὅτι καὶ χωρὶς αὐ-
τῆς ἡ μετὰ τῶν δικωτῶν της δίκῃ ἀναμειβόλως θέλει
κερδηθῇ. Ὅ,τι μέχει τοῦδε ἐπεχειρήσθημεν ν' ἀπο-
δειξωμεν, ὅτι δηλ. συμβάλλει οὐσιωδῶς πρὸς ἡθικὴν
καὶ φωτισμὸν, ἥτις πως καὶ ἀμφίβουλον ὅτι δὲ ἀπὸ
παισῶν τῶν ἐρευρημένων τρυφῶν καὶ διασκεδάσεων καὶ
ὅλων τῶν πρὸς κοινὴν εὐφροσύνην καταστημάτων εἶναι
ἀξία αὕτη νὰ προτιμηθῇ τὰ μάλιστα, τοῦτο ὠμολόγη-
σαν καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ της. Τὸ ὅσον ὅμως ἐνεργεῖ
ἐνταῦθα, εἶναι σημαντικώτερον ἀφ' ὅ,τι συνήθως ὑπο-
λαμβάνουσιν οἱ ἄνθρωποι.

Ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, δὲν πρέπει νὰ μᾶς λανθάνῃ,
ὅτι δὲν ὑποφέρει νὰ κηται ἀδικαίεπτως ἐπὶ τοῦ βασαν-
ιστηρίου τῆς ἐργασίας· τὰ θέλητρα πάλιν τῶν αἰ-
σθητῶν ἀπονήσκουσι μετὰ τὴν ἐπόλαυσιν, ὁ δὲ ἄν-
θρωπος βεβαρυμένος ἀπὸ κτηνώδεις ἡδονάς, κεκοπια-
σμένος ἀπὸ ἐκτενεῖς μόχθους, τυραννούμενος ἀπὸ
αἰωνίαν ἐπιθεμίαν δραστηριότητος διψᾷ καλητέρας, ἐκ-
λεκτοτέρας ἡδονάς, ἡ δὲ ὁρμὴ ἀχαλίνωτος εἰς ἀγρίας δια-
σκεδάσεις, αἰτινες, ταχύνουσι τὸν ὀλεθρὸν του, τα-
ράττουσι καὶ τὴν ἡσυχίαν της κοινωνίας. Βαχικαὶ
χαραὶ, ὀλέθρια ταιγνίδια, μυρία ἄλλα μανία, γεννώ-
μεναι ἐκ τῆς ἀργίας, εἶναι ἀναπόφευκτα, ἐὰν ὁ νομο-
θέτης δὲν γνωρίζῃ νὰ χειραγωγῇ τὴν ῥοπὴν ταύτην
τοῦ λαοῦ. Ὁ ἐργάτης κινδυνεύει νὰ χάσῃ ζωὴν με-
γαλοφύχως διὰ τὴν πολιτείαν θυσιάσμενην, θυσιθεὶς
εἰς αὐτὸν τινα ὑποχονδρίαν· ὁ πεπαιδευμένος νὰ
καταντήσῃ ἀμβλὺς σχολαστικός· ὁ ὄχλος κτηνός.
Ἀλλὰ τὸ θέατρον εἶναι κατάστημα, ὅπου ἡδονὴ με-
διδασκαλίαν συζεύγνυται, ἀνάπαυσις μετὰ κόπον, παιδιὰ
μετὰ παιδείαν· ὅπου καμμία δύναμις τῆς ψυχῆς δὲν
ἐκτείνεται πρὸς θλάβην τῆς ἄλλης, καμμία ἡδονὴ δὲν
ἀπολαύεται ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ ὅλου. Ὅταν λοιπὸν κατα-
τρώγῃ τὴν καρδίαν ἡμῶν λύπη, ὅταν κακοδιαθεσίᾳ
φαρμακῶν τὰς μονήρεις ἡμῶν ὥρας, ὅταν ἀηδιάζω-

4) Ὁ συγγραφεὺς καταφέρεται ἐνταῦθα κατὰ
παιδαγωγικὸν συστήματος, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν
ἐν Εὐρώπῃ εὐδοκίμως, τοῦ ἐπονομασθέν-
τος φιλανθρωπικοῦ. Ἰδε περὶ αὐτοῦ τὰ Ἐγκυκλο-
παιδικὰ λεξικά.

(15) Καὶ ἂν τοιοῦτον μόνον τὸν παράγραφον πε-
ριείχετ αὕτη ἡ πραγματεία, ἤθελεν εἶναι ἀξιώται
τῆς μελέτης ἡμῶν.